

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันหลักของไทยที่มีความสำคัญ มีความหมาย และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเลื่อมและอยู่รอดของสังคมไทย โดยพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและการดำเนินชีวิตของประชาชนก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน ทั้งปัจเจกบุคคลและครอบครัวต่างมีวิถีชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนมากขึ้น เพราะเหตุปัจจัยต่างๆทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสลับซับซ้อนขึ้นและมีความเป็นพลวัต ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าว วัดและพระสงฆ์ที่เคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนในอดีต สูญเสียบทบาทสำคัญให้กับหลายองค์กรในสังคมที่เข้ามาเป็นสื่อกลางการพัฒนา ทำให้ดูเหมือนว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมเปลี่ยนไปในทิศทางที่ลดหรือด้อยความสำคัญลง ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตใจหรือผู้นำด้านสติปัญญา นอกจากนี้ยังมีข่าวการปฏิบัติตนของพระสงฆ์จำนวนไม่น้อย ที่ไม่ได้ดำรงตนเป็นพุทธสาวกที่แท้จริง (พินิจ ลาภานานนท์, 2549:1) อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วยังกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ที่มีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมเป็นเพียงพระสงฆ์ส่วนน้อย ในขณะที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบพระธรรมวินัย ที่สามารถเป็นที่พึ่งทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองโดยไม่เพียงแต่มุ่งเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาและครองตนอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ยังได้พยายามแสดงบทบาทการบริการและการสนับสนุนช่วยเหลือชุมชน ในด้านการศึกษา การเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี การสาธารณสุขสภเคราะห์ หรือสังคมสงเคราะห์ด้านอื่นๆ เพื่อคงสถานภาพและบทบาททางสังคมเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

บทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของภาวะสังคมและเป็นไปตามสถานการณ์เปลี่ยนแปลงสังคมในแต่ละช่วงเวลา การเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต

ของคนไทยจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่พุทธศาสนาจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปของสังคมในสังคมไทยปัจจุบันพระสงฆ์ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้รอบรู้วิชาการต่างๆ และสามารถแนะนำในการแก้ไขปัญหาต่างๆแก่คนในชุมชนได้ แม้จะถูกมองว่าไม่มีความรู้ทันสมัยเทียบเท่ากับบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ปัจจุบันพระสงฆ์ไม่ได้ถูกคาดหวังให้มีบทบาทเพียงศาสนพิธี หรือศึกษาประเพณีปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ต้องทำหน้าที่อบรมสั่งสอนธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นการพัฒนาด้านจิตใจเพื่อให้ประชาชนมีธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องอันดีงาม เกื้อกูลผู้ที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ และไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการสร้างสังคมให้เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเป็นปึกแผ่น รวมทั้งยังถูกเรียกร้องให้ช่วยเหลือบริการตามความจำเป็นแก่ประชาชนเสมอจึงนับได้ว่าพระสงฆ์มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ซึ่งเป็นที่รวมของคนส่วนใหญ่ (พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ, 2544:115) พระสงฆ์และวัดยังคงมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากคนชนบทส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ใกล้ชิดพระพุทธรศานนามีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับหลักคำสอนทางศาสนาโดยตรง ความคิดและพฤติกรรมของพระสงฆ์จึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อความเป็นอยู่ของคนชนบท และมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตชาวพุทธส่วนใหญ่ ทั้งด้านศีลธรรม จริยธรรมและกิจกรรมทางโลก โดยได้รับการนับถืออย่างสูงและยอมรับว่าเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย

จากกระแสความเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบันบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์และการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ทำได้ยากมากขึ้นกว่าในอดีตเพราะตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมากกระแสการพัฒนาสังคมตามแนวทางทุนนิยมและบริโภคนิยม ได้ลดบทบาทความเป็นผู้นำทั้งด้านสังคมและจิตวิญญาณของพระสงฆ์อย่างที่เคยมีมาลงไป ความห่างไกลระหว่างชาวบ้านกับวัดและพระสงฆ์ปรากฏเด่นชัดมากขึ้นตามลำดับ การแสดงบทบาทการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นอีกก้าวหนึ่งของความพยายามที่จะเสริมสร้างศรัทธาของสถาบันสงฆ์ในท่ามกลางกระแสสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามในระยะแรกที่เริ่มมีบทบาทการพัฒนาสังคมนั้น การทำงานของพระสงฆ์ต้องประสบปัญหาต่างๆมากมาย ทั้งในด้านการยอมรับจากประชาชนและพระสงฆ์ด้วยกันเอง ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยคิดว่ากิจกรรมการพัฒนามิใช่กิจที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติ ถือเป็นเรื่องทางโลกที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองเป็นผู้รับผิดชอบ (พินิจ ลากษณานนท์, 2529: 130-131) เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้พิจารณาโดยแยกพุทธศาสนาออกจากสังคมในลักษณะที่ไม่สัมพันธ์กัน จึงเห็นว่าพระสงฆ์ไม่ควรแสดงบทบาทนี้ ขณะเดียวกัน

ในกลุ่มพระสงฆ์ด้วยกันเองก็ยังมีความขัดแย้งกัน มีบางกลุ่มเห็นด้วยและร่วมดำเนินการ บางกลุ่มเห็นด้วยแต่ไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินการ เพียงแต่ให้การสนับสนุนอยู่วงนอกเท่านั้น

ภายใต้เงื่อนไขหรือภาวะสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง พุทธศาสนาจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ด้วย ต่อกรณีบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยในปัจจุบันสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้พยายามเสนอให้มีการจัดระเบียบพุทธศาสนาเพื่อให้งานศาสนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะการนำกฎหมายบ้านเมืองมาเสริมกับกฎหมายคณะสงฆ์ เพื่อลงโทษพระสงฆ์ที่ทำผิดกฎพระธรรมวินัยและทำผิดกฎหมายอย่างเฉียบขาดโดยเฉพาะในการก่อเหตุไม่เหมาะสมที่มีจะพบมากที่สุดในปัจจุบัน พร้อมกันนี้ได้สนับสนุนส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ เช่น แก้ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหายาเสพติด การปลูกป่าและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งโดยภาพรวมก็คือ ความพยายามกำจัดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ที่จะนำไปสู่ความเสื่อมศรัทธาในพุทธศาสนา และส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยเหลือและพัฒนาสังคมด้านต่างๆ อันเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดวิกฤตศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2550:18)

ในปัจจุบันปัญหาทางสังคมแตกต่างจากอดีตอย่างมากมีปัญหาใหม่ๆเกิดขึ้นมากมาย และยังมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น ทำให้ปัญหาเหล่านั้นมีความซับซ้อนมากกว่าในอดีต พระสงฆ์ต้องเตรียมตัวให้พร้อม คือต้องรู้ว่ามีความรู้ใดบ้างที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาสังคมในแต่ละช่วงเวลาแล้วคือนอกจากจะต้องมีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งในด้านพุทธธรรมแล้ว พระสงฆ์ยังต้องรู้ว่าอะไรคือความรู้ที่จำเป็นหรือเหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมและจำเป็นสำหรับการช่วยดับทุกข์ในสังคม พระสงฆ์จะต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจระบบความรู้เดิม การค้นคว้าแสวงหาประสบการณ์ในปัจจุบันหรือการค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยวิธีการใดๆ ซึ่งเป็นการจัดระบบความรู้ให้เหมาะแก่การสมัย เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่พระสงฆ์จะต้องทำ เพราะนอกจากจะสะท้อนถึงศักยภาพของพระสงฆ์ต่อความรู้ต่างๆทั้งทางโลกและทางธรรมแล้วยังแสดงถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมพัฒนาสังคม (อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2541:9-10)

อย่างไรก็ตามเมื่อพระสงฆ์หันมาจับงานพัฒนาสังคม มีประเด็นคำถามตามมาคือขอบเขตที่เหมาะสมในบทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์ควรอยู่ที่ใด เพื่อให้เป็นหลักปฏิบัติในการทำงานร่วมกับสังคมของพระภิกษุสงฆ์ โดยมีการตีความว่าการยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางโลกนั้นควรมีขอบเขตเพียงใดจึงจะเหมาะสมกับสมณสาธูปและพระธรรมวินัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีชีวิตของผู้คนในอดีตมีความผูกพันกับพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการรวมจิตใจของชาวบ้าน และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมถึงเป็นสถานที่นัดพบของคนในชุมชน เพื่อปรึกษาหารือ แนวทางในแก้ปัญหา ใช้หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และในบางครั้งพระสงฆ์ก็เข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาและเป็นผู้นำที่ชุมชนให้การยอมรับมาโดยตลอด ปัจจุบันจังหวัดร้อยเอ็ดแบ่งการปกครองตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ได้กำหนดให้มีการจัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นโดยมีส่วนราชการสังกัดส่วนภูมิภาคจำนวน 30 ส่วนราชการ แบ่งการปกครองเป็น 20 อำเภอ 192 ตำบล และ 2,349 หมู่บ้าน มีการบริหารส่วนราชการส่วนท้องถิ่น คือองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 17 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 186 แห่ง

อำเภอเมืองร้อยเอ็ดมีการแบ่งเขตการปกครองทางคณะสงฆ์ เป็น 15 ตำบล โดยแบ่งตามลักษณะการปกครองของฝ่ายบ้านเมือง มีเจ้าคณะตำบล ทำหน้าที่ปกครอง ดูแล บริหารงาน คณะสงฆ์ภายในตำบล และในแต่ละวัดก็มีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร ภายในวัด สำหรับในเขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ดมีวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จำนวน 71 แห่ง สำนักสงฆ์ จำนวน 75 แห่ง ที่พักสงฆ์ 25 แห่ง พระภิกษุ 944 รูป สามเณร 1,167 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด. 2550 : 5)

กระแสการพัฒนาประเทศตามรูปแบบของตะวันตกในปัจจุบันทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ความสำคัญของพระสงฆ์ และวัดที่เป็นมาในอดีตลดน้อยลง ประชาชนและเยาวชนห่างไกลวัดมากขึ้น ขาดโอกาสในการเข้ารับการศึกษาอบรมทางด้านธรรมะ ทำให้ผู้คนขาดหลักธรรมในการครองตน ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ สำหรับจังหวัดร้อยเอ็ดได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวเช่นกัน ดังนั้นการฟื้นฟู และปรับเปลี่ยนบทบาทการทำงานของพระสงฆ์ให้สอดคล้องตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อร่วมพัฒนา แก้ปัญหา เป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเสริมสร้างวิถีชีวิตของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการศาสนาที่ปฏิบัติงานทางด้านพระพุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด และมีส่วนเกี่ยวข้องตามภารกิจหน้าที่ในการสนองงาน ประสานงาน และถวายเป็นบุญกุศลและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์

มีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน รวมถึงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้วิจัยบทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตและมหานิกายที่อาศัยอยู่ในวัดเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยผลการวิจัยในครั้งนี้น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากขึ้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่พระสงฆ์อาศัยอยู่อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ยังจะเป็นแนวทางในการสนับสนุนการทำงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด และในภูมิภาคอื่นๆ ให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาระดับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยทางด้านตำแหน่งภายในวัด อายุ ระยะเวลาที่บวช การศึกษาทางธรรม การศึกษาทางบาลีและการศึกษาทางโลก มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
2. พระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ เลือกทำการศึกษาพื้นที่วัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งฝ่ายธรรมยุตและฝ่ายมหานิกาย จำนวน 171 วัด

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งฝ่ายธรรมยุตและมหานิกาย จำนวน 944 รูป

2.2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัด เขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 281 รูป โดยใช้วิธีคำนวณตามสูตรของ ทาโร ยามาน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ปัจจัยที่มีผลกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน

3.1.1 ตำแหน่งภายในวัด

3.1.2 อายุ

3.1.3 ระยะเวลาที่บวช

3.1.4 การศึกษาทางธรรม

3.1.5 การศึกษาทางบาลี

3.1.6 การศึกษาทางโลก

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนใน 5 ด้าน คือ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนาธรรม การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจ

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

1. ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชน เขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
2. ตำแหน่งภายในวัด หมายถึง หน้าที่ ที่ต้องรับผิดชอบภายในวัด เช่น เป็นเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระลูกวัด เป็นต้น
3. อายุ หมายถึง จำนวนอายุเต็มปี ของพระสงฆ์
4. ระยะเวลาที่บวช หมายถึง จำนวนพรรษาที่บวชของพระสงฆ์
5. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับความรู้ทางการศึกษาของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 ด้าน คือ

5.1 การศึกษาทางธรรม หมายถึง การศึกษาทางพระธรรมวินัยที่ได้แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยเพื่อให้ภิกษุสามเณรสามารถศึกษาได้สะดวก อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล โดยแบ่งการเรียนเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก

5.2 การศึกษาทางบาลี หมายถึง การศึกษาปริยัติธรรมชั้นกลางและชั้นสูงของคณะสงฆ์ที่มุ่งเน้นความดำรงมั่นแห่งพระสัทธรรม และการผลิตบุคลากรเพื่อรับใช้พระศาสนา แบ่งเป็น 8 ชั้น คือชั้นประโยค 1-2 ชั้นประโยคเปรียญธรรม 3-4-5-6-7-8-9

5.3 การศึกษาทางโลก หมายถึง การศึกษาสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับพระภิกษุและสามเณรที่จะศึกษาได้ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

6. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน หมายถึง ภาระหน้าที่ของพระภิกษุ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในหลักศาสนา และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดบทบาทที่เกี่ยวข้องไว้ 5 ด้าน คือการศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ

7. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การที่พระสงฆ์จัดตั้งโรงเรียนขึ้นภายในวัดเพื่อให้เกิดการศึกษา และพัฒนาแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงการสนับสนุนทุน และอุปกรณ์การศึกษา การให้ความร่วมมือทางข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ

8. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การที่พระสงฆ์ได้สละวัตถุ สิ่งของ ทุน แรงงาน แรงใจ จัดให้มีสิ่งก่อสร้าง อำนวยความสะดวกแก่สาธารณชน เช่น การจัดสร้างห้องสมุด ห้องน้ำสาธารณะ สถานีอนามัย เป็นต้น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

9. การเผยแพร่ศาสนธรรม หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาออกไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนรับทราบ ในทุกวิถีที่ไม่ขัดต่อธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้วนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสุขในชีวิตประจำวัน

10. การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การที่พระสงฆ์ ได้สนับสนุนส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม ส่งเสริมการอนุรักษ์ การประยุกต์วัฒนธรรมให้เข้ากับยุคสมัย

11. การพัฒนาด้านจิตใจ หมายถึง การที่พระสงฆ์อบรมสั่งสอน ประชาชนในชุมชน โดยใช้รูปแบบที่ต่างกัน ไป เพื่อนำธรรมะเข้าสู่จิตใจของประชาชนในชุมชนเป็นการพัฒนาจิตใจให้ประกอบด้วยคุณธรรม

12. การพัฒนาชุมชน หมายถึง การที่พระสงฆ์ ในเขตอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา 5 ด้าน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนในทางที่ดีขึ้น

13. ธรรมยุตและมหานิกาย หมายถึง นิกายของพระสงฆ์ในประเทศไทย แบ่งเป็น 2 นิกาย คือ

13.1 ธรรมยุต เป็นนิกายใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มขึ้น

13.2 มหานิกาย เป็นคณะสงฆ์ที่สืบสายมาแต่เดิมเป็นนิกายใหญ่มีพระจำนวนมาก

14. พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่บวชถูกต้องตามพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา และอาศัยอยู่ในวัดเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งฝ่ายมหานิกาย และธรรมยุต

ประโยชน์ที่ได้รับ

การศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชน และทราบถึงระดับบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน รวมถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่างๆ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริม และสนับสนุนบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ของสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับบริบทชุมชนและสังคมได้อย่างมีคุณภาพต่อไป